

GÜNÜN ADAMI ÜZERİNE GÖSTERGEBİLİMSSEL BİR İNCELEME

A SEMIOTICAL ANALYSIS
ON GÜNÜN ADAMI

Özet

Haldun Taner, Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosunun İkinci Dünya Savaşından sonra eserlerini vermeye başlayan üçüncü kuşağı içinde yer alır. Taner'in Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosunun en yenilikçi ve üretken isimlerinden birisi olması nedeniyle yazarın oyunlarını göstergebilimin rehberliğinde çözümlmek ve temelinde yer alan meseleleri bulmak, hem yazarın oyun yazarlığının hem de Türk Tiyatrosunun gelişiminin ve yönelimlerinin belirlenmesinde önemli bir adımdır. Günün Adamı oyunu Taner'in yazdığı ilk tiyatro oyunudur. Yazar bu oyunda 1950'ler Türkiye-sinin değişen değerlerini, yeni insan ve üretim ilişkilerini, siyaset ve bilim çevrelerinin yozlaşmasını oyunun temeline yerleştirdiği "çatışma" ögesi üzerinden tartışır. Oyunun içindeki beklenmeyen dönüşümler ve finaldeki şaşırtıcı son ise, izleyicinin oyuna yabancılaşmasını ve konuya yazar gibi eleştirel bir pencereden bakmasını sağlar. Bu haliyle oyun, sosyal içeriğin yeni biçim denemeleriyle sunulduğu, tartışıldığı güçlü bir eleştiri metni haline gelir.

Abstract

Haldun Taner is one of the third generation writers of the Republican Period of Turkish Theatre who started to write his works after the II. World War. Since Taner is one of the most innovative and creative writers of Turkish Theatre, a semiotical analysis of his plays will be an important step in defining both the development of his writings and the orientations of the Turkish Theatre. In Günün Adamı, his first play, he displays the changing social values, new industrial relations, degeneration in the scientific and politic environments in the period of 1950's Turkey, by means of the "clash" element that is placed at the center of the play. Unexpected changes during the play and it's surprise ending cause a defamiliarization effect on spectators and force them to criticize the situation like the writer himself. In short, this play provides social criticism within an experimental form.

ESRA DİCLE*

* Boğaziçi Üniversitesi Yeni Türk Edebiyatı programı doktora öğrencisi ve Türk Dili Okutmanı

Günün Adamı¹ Taner'in yazdığı ilk oyundur. 1949 senesinde yazılan oyun 1953'te İstanbul Şehir Tiyatrolarında prova aşamasına gelmişken tiyatro yetkilileri ve valinin "sakıncalı olabileceği" görüşü üzerine sahnelenemezken, ilk kez 1961 senesinde Ulvi Uraz Tiyatrosu tarafından sahneye konmuştur.² *Günün Adamı*, muhalefet partisine katılma teklifi alan bir ekonomi profesörünün; kendisiyle, ailesiyle ve çevresiyle yaşadığı çatışmaları anlatır. Oyun kişilerini Profesör, Profesörün karısı, Genel Sekreter, Kayınbirader (Özel Kalem Müdürü), Kayınpeder, Profesörün Oğlu, Katibe, Uşak (Hizmetçi), 1. ve 2. Gazeteci, 1. ve 2. İl İdare Kurulu Üyesi, 1. ve 2. Umum Müdür, Fotomuhabiri ve Bir Adam'ın oluşturduğu *Günün Adamı* dört perdelik bir oyundur.

BİRİNCİ KESİT:

1. PERDE:

Oyunun başında olayın "dünyanın herhangi bir yeri"nde geçtiği belirtilir, konunun geçtiği dönem ile ilgili de bir gönderme yoktur. Bu anlamda zaman ve uzam genel olarak muğlak bırakılmıştır. Oyun, profesörün karısının telefonda bir gazeteci ile konuşmasıyla açılır. Bu konuşmadan Profesörün muhalefet partisinden aldığı teklife ne yanıt vereceğinin herkes tarafından merakla beklendiği anlaşılır. "KADIN- (...) Evet başkente çağırıldı dün. Önemli bir görüşme için. (...) Buna rağmen dönmedi işte. Rica ederim. Güle güle. (Telefonu kapar.) Sabah beri bu dördüncü gazeteci. Üstelik de en densizi (s.19)."

Profesörün çalışma odasında konuşan Profesörün karısı ve kayınpederi, onun teklifi kabul etmesini umarlar. Bu beklenti tamamen Profesörün edineceği makamdan sağlayacakları çıkarlar üzerinedir. "KADIN- Acaba hangi nezareti verirler dersin? Ben hariciyeyi iste diyorum. Bir hariciyeyi verseler. Sen de bilirsin genç kızılığımдан beri en büyük emelimdi sefir karısı olmak, resmi kabuller, süreklilik avları, ziyafetler..." (s. 22) "KAYINPEDER- Ben şahsen onun sanayi nezaretine geçmesini tercih ederim. Aile için en hayırlısı budur." (s. 23)

1 Haldun Taner, *Günün Adamı / Dışardakiler*, Ankara: Bilgi Yayınları, 1990. Metindeki alıntılar bu baskıdandır.

2 Ayşegül Yüksel, Haldun Taner Tiyatrosu, Ankara: Bilgi Yayınları, 1986, s. 26.

GÜNÜN ADAMI ÜZERİNE GÖSTERGEBİLİMSEL BİR İNCELEME

Ailesi bu beklentiler içindeyken onların Profesörden yana endişeleri de vardır. Çünkü Profesör kesin kararını bir türlü veremekte ve sürekli bir çıkış yolu aramaktadır. “KADIN- Gözüne uyku girdiği yok. Benimle bile konuştuğu yok. Hep kendi kendisiyle. Telgraftan sonra kalktı hocası ile konuştu. KAYINPEDER-Hocası ile mi? O öleli hanidir. KADIN- Canlısı ile değil (tabloyu gösterir), ölüsüyle.” (s. 20)

Profesörün ölen hocasının tablosu onun çalışma odasının duvarında asılıdır ve bu noktada oyunda bilim adamı doğrularını ve değerlerini temsil eder.

Tablo = Bilim adamı değerlerinin korunması

Bu değerleri temsil eden ve Profesörün siyasete atılmasına karşı çıkan bir diğer kişi de Profesörün Doçentidir. Profesörün ailesinin, kişisel çıkar sağlamak amacıyla onun siyasete girmesini istemelerinin aksine Doçent, savunduğu şeref, saygınlık gibi değerlerin sürdürülebilmesi için profesörün bu teklifi reddetmesini beklemektedir. “DOÇENT- (...) Ben bu kadar hafifliği bir bilim adamına yakıştıramıyorum. KAYINPEDER- (...) Aynı şey size teklif edilse acaba ne yapardınız? DOÇENT- Reddededim. Sevseniz mani olursunuz. Hocanın yeri kürsüdür.” (s. 24)

Oyunun buraya kadar olan kısmına baktığımızda oyun kişilerinin temsilettikleri ikiye ayrı çatışma ögesinin ortaya çıktığını söyleyebiliriz.

I	II
Söylem Düzeyi	
Kadın (Ö2)-Kayınpeder (Ö3) <i>Profesör (Özne 1)</i>	Doçent (Ö4)-Profesörün hocası (tablo)
Anlatı Düzeyi	
Gönderen	Karşıçikan
(Kişisel çıkarlar)	(Bilim adamı değerleri)
(İkna etme edimi)	(İkna etme edimi)

Profesörün muhalif partiden teklif almasını sağlayan olay, onun “bütçe açığını kapatmak için kararlaştırılan yeni verginin Anayasa ve insan haklarına aykırı olduğunu savunmakta tek başına gösterdiği medeni cesaret ve ahlaki celadet”tir (s. 25). Muhalif parti hocanın görüşünü kullanarak parlamentoda hükümeti köşeye sıkıştırır, Profesör halkın sevgilisi haline gelir, bu nedenle muhalif parti yaklaşan seçimlerden önce Profesörü partisine dahil ederek seçimlerden galip ayrılmayı hedeflemektedir. Bu yönüyle bakıldığında konunun zaman ve uzam boyutu daha netleşiyor:

Zaman	Toplumun değişim süreci
Uzam	Yüzeysel demokrasi kargaşasının yaşandığı 1950’ler Türkiye’si

Bu noktadan bakıldığında oyun kişilerinin temsil ettiği değerler de toplumsal bir boyut kazanmış oluyor.

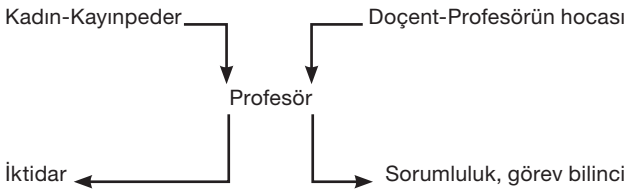
Anlambirim 1

I	II
Kadın-Kayınpeder	Doçent-Profesörün hocası (tablo)
Gönderen	Karşıçikan
(Kişisel çıkarlar)	(Bilim Adamı değerleri)
(Siyasi sistemin değişimiyle oluşan yeni maddi değerler)	(Toplumun değişimden önce sahip olduğu eski manevi değerler)

Tüm bunlar olurken Profesör başkentten geri döner fakat henüz kararını vermiş değildir. Önemli bir karar verme arifesindeki Profesör kendisiyle hesaplaşmakta, kendisinin ve ailesinin geleceğini etkileyecek yanıtı vermeden önce kendi içinde tereddütler yaşamaktadır. Bir arkadaş sohbeti sırasında söylediklerinin basına yansımaları ve muhalefet tarafından kullanılması sonucu “günün kahramanı” konumuna gelen Profesör “bir akıntının” kendisini getirdiği bu noktadan faydalanıp faydalanmamak konusunda kararsızdır.

PROFESÖR Açık konuşalım. Ben üniversitede, değil sade üniversitede, umumiyetle hayatta hiçbir zaman birinci plana geçemedim. Tab'an ikinci planda kalmaya mahkum bir insanım. Gerçi çalışırım, iyi bir hoca olduğumu söylerler. Ama işte hepsi o kadar. Bu yüzden hakkım olan ordinar-yüslüğe ancak iki yıl evvel erişebildim. Senin ve arkadaşların zorunuzla girdiğim dekan seçiminde aldığım oyların fiyaskosu onurumun dibinde tortu gibi duruyor.” (s. 29) (...) İktidar güzel şey çocuklar... Ama beraberinde sürüklediği o korkunç sorumluluk olmasa. (s. 30)

Profesör, ailesi ve doçentin arasında olduğu gibi kendi içinde de bir çatışma yaşamaktadır. Bir yandan hayatı boyunca arka planda kalmış olmanın verdiği sıkıntıları hatta neden olduğu hak-sızlıkları düşünerek, sonunda iktidara ve güce ulaşma arzusu duyarken bir yandan bu iktidarın beraberinde getireceklerinden de çekinmektedir. Profesörün ailesi sadece elde edecekleri iktidarın peşindedirler ve bu gücün getireceği zorlukları Profesör, bir bilim adamı sorumluluğu ile yalnız başına sırtlanmak zorunda kalacaktır. Profesör kendisini bu durumun yarattığı çatışmaların tam da ortasında bulmakta ve bir çıkış yolu aramaktadır:

Profesörün bir yanıt vermek için pek fazla zamanı kalmamıştır. Parti il idare kurulu adına iki üye, listelerin vilayete teslimine sadece “üç saat” kaldığını bildirmeye gelirler. Sözlerini ezberlemiş gibi sıralayarak Profesörü baskı altına almaya çalışırlar. Bu sırada Parti Genel Sekreteri çıkagelir. Genel Sekreterin anlatı düzeyin-

deki işlevini Ö5 olarak belirtmekle birlikte söylem düzeyinde de çok partili sisteme geçiş sürecinde değişen değerlerin ve çıkarıcı, vurguncu siyaset anlayışının bir temsilcisi rolünde bulunduğunu söyleyebiliriz.

G. SEKRETER (...) Ne buldun kardeşim üniversitede? Sittin senedir profesörsün, rektör bile olmadın.

DOÇENT Rektörlük bilim hayatının daha çok politika yönüdür beyefendi. Orada da söz vermeler, vaatler, tavizler, oy avcılıkları geçerli. Bilim adamını meslektaşları arasında sivrilten bunlar olmasa gerek. Hocanın yayımladığı gün uluslararası ilgi toplayacak bir eseri var.

G. SEKRETER Geçin efendim bunları, kim okur kim dinler? Ben ilim adamını neye benzetirim bilir misiniz?

DOÇENT Neye?

G. SEKRETER: Kafasını kuma sokmuş devekuşuna. (s. 34)

Genel Sekreter, parti menfaatini milletin menfaatiyle bir tutan ve partinin menfaati için Profesörün kendisini feda etmesini isteyen biridir. Parti, halkın sevgisini kazanan Profesörü seçimlerde liste başı göstererek bu sayede geri kalan adayların kazanma şansını artırmayı planlamaktadır.

Genel Sekreterle Doçent arasındaki tartışmalar Profesörün karar vermesini zorlaştırmakta, hissettiği baskı ve çatışmaları artırmaktadır. “PROFESÖR- (Ağlamaklı) Bana bir saat mühlet verir misiniz? (s. 34) (...) G. SEKRETER- (...) yarım saate kadar bana kati cevabını bildirirsin.” (s. 35)

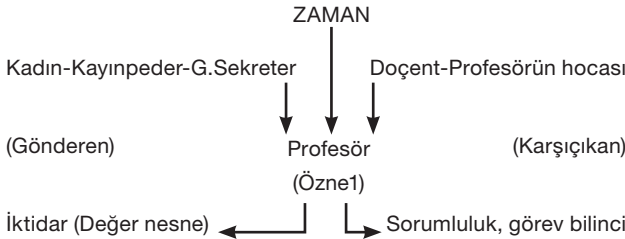
Profesör artık üzerinde “zaman” baskısını da hissetmektedir. Ailesi ve Doçent de Genel Sekreter gibi artık zamanın daraldığını belirterek Profesörden bir yanıt beklemektedirler.

GÜNÜN ADAMI ÜZERİNE GÖSTERGEBİLİMSEL BİR İNCELEME

KADIN	Ne oldu? Kabul ettin değil mi? Dışarıda yaşa diye bağıyorlar da.
PROFESÖR	Hayır karıcığım. Saat yedide kararımı bekliyor.
KADIN	Hâlâ mı tereddüt?
DOÇENT	(Portreyi göstererek) O da kararınızı bizim kadar merakla bekliyor. (Profesör portreye bakar. O dalgın bir şekilde portreye bakarken doçent tesir edici bir sesle) Müşkül anlarınızda ondan ilham beklerdiniz. O benim yerimde olsa ne yapardı der ve kararınızı öyle verirdiniz. Yine öyle yapın. O sizin yerinizde olsa bir an bile düşünmeden bu politika kurtlarını kapı dışarı ederdi.(s. 36)

Profesör önemli bir kararın eşiğindedir ve baskısız, gönül serbestliği ile kararını verebilmek için herkesi yanından uzaklaştırır, odada tek başına kalır. Profesörün karar verme aşamasına geldiğinde üzerinde hissettiği baskı ve ortasında kaldığı çatışma tablosu şu şekilde gösterilebilir:

Anlambirim 2

1. *Altkesit:* Sahnede Profesörün yalnız kalmasının ardından ışıkların bir an karartılıp aydınlatılmasından sonra yine aynı uzam içinde Profesör ve öncekiler yeniden görülürler. Bu defa Profesör kararını vermiş ve muhalefet partisinin teklifini kabul etmiştir. Kadın ve Kayınpeder Profesörü kararından ötürü kutlarken profesörün kayınbiraderi ve oğlu da haberi duyup gelmiş ve sevinçlerini dile getirmişlerdir.

Oyunda dürüstlük, şeref, sorumluluk gibi o dönem için pek de geçerliliği kalmamış değerlerin simgesi olan Profesörün hocasının tablosu bu sevinç gösterileri sırasında yere düşerek kırılır.

Tablonun kırılması = Eski değerlerin yıkılışı

Bu noktada Profesörün aldığı karar sonucunda çatıştığı tek isim Doçent olmuştur. Doçent, Profesörün yaptığı tercihin tam karşısında yer almakta ve ilk kesitin yapısındaki çatışma ögesinin bir kolunu oluşturmaktadır.

İKİNCİ KESİT:

2. PERDE:

Bu kesitin başında muhalif partinin seçimleri kazandığını ve Profesörün de Sanayi Nazırı olduğunu görüyoruz. İlk kesitten bu yana altı ay geçmiştir. Mekan Sanayi Nazırının odasıdır ve bu kez duvarda parti genel başkanının portresi görülür.

İlk kesitte Profesörün çalışma odasının duvarında asılı olan “tatlı bakışlı, küçük beyaz sakallı hocanın” portresi, eski insancıl, manevi değerleri de temsil ederken şimdi aksine “sert bakışlı, iri çeneli” parti genel başkanının portresi, siyasetin katı kurallarla çevrili, menfaat üzerine kurulmuş düzenini ifade eder.

	<i>I. Perde</i>	<i>II. Perde</i>
Kişi	Profesör	Sanayi Nazırı
Süre	6 ay önce	6 ay sonra
Uzam	Profesörün evi	Sanayi Nezareti
Gösterge	Bilim adamının tablosu	Parti başkanının tablosu

Profesör artık bir politikacıdır. Onun mevkisinden kendi çıkarları doğrultusunda beklentileri olan herkes istediğine kavuşmuştur. Kayınbiraderi nezarete Profesörün özel kalem müdürü olarak çalışmakta ve Profesörün haberi olmaksızın ailesine usulsüz

GÜNÜN ADAMI ÜZERİNE GÖSTERGEBİLİMSEL BİR İNCELEME

yollardan, devlet eliyle kazanç sağlamaktadır. Profesörün karısı hayalini kurduğu sosyetik ortamlara kavuşmuş, bir eğlenceden bir başka partiye koşturmaktadır. Oğlu ise babasının konumunun getirdiği korumayla her istediğini yapabilmektedir. Profesör üzerinden en büyük kazancı parti sağlamıştır kuşkusuz. Onlar artık iktidar partisidir.

Anlatı ve söylem düzeyinde, oyun kişilerinin işlevlerini şöyle bir tablo ile gösterebiliriz:

Anlatı Düzeyi	Kadın(Ö2),Kayınpeder(Ö3), Genel Sekreter(Ö5), Oğlu(Ö6) Kayınbirader(Ö7)	Doçent (Ö4)
Söylem Düzeyi	Menfaat sağlayan kişiler	İlkeleri savunan kişi

Profesör ise tüm bunlardan habersiz siyaset arenasında da geçerli olacağını sandığı bilim adamı değerlerini koruyarak çalışkanlığını ve saygınlığını sürdüreceğine inanır.

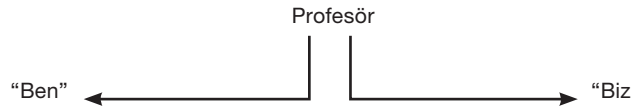
- I. GAZETECİ İktidarın altıncı ayında milletvekili maaşlarının artırılması karşısındaki düşünceleriniz?
- PROFESÖR İlk gününden beri bu tasarıya nasıl direndiğim ortadadır. Fakat gariptir, iktidarla muhalefetin üzerinde tartışmasız birleşebildikleri biricik konu bu oldu.
- II. GAZETECİ Gelelim en mühim meseleye. İhdas edilecek şu yeni vergi tasarısına.
- PROFESÖR Bu mesele halledilmiştir. Bu tasarı geri alınacaktır. (...)
- I. GAZETECİ Şimdi geri alınabilir. Ama bu zihniyet kaldıkça yine punduna getirilip sunulmayaacağı ne malum?
- PROFESÖR O zaman hiç değilse benim buna katılmayacağıma emin olabilirsiniz. (s. 45-46)

Oysa Profesör bir yandan da değiştiğinin farkında değildir. İktidarın, gücün büyüme kapılmıştır. Kendisini ziyarete gelen doçent bunu hemen fark eder. Profesör, Doçente müsteşarlık bile teklif eder ama Doçent bunu kabul etmez. Doçent oyunun kurallarını “bilmekte” fakat oynamak “istememektedir.” Göstergibilimde bir öznenin edinç aşamasından edim aşamasına geçebilmesi, yani gerçekleştireceği eylem için gerekli olan nitelikleri elde edebilmesi için öncelikle “eylemi yapmayı istemesi” daha sonra “eylemi yapmayı bilmesi” ve sonunda da “eylemi yapabilmesi” gereklidir. Dolayısıyla Doçent, siyaset dünyasının kurallarını bilmekte fakat bu dünyaya ait insanlar gibi olmak istemediğinden gerekli eylemleri gerçekleştirilmemektedir.

DOÇENT (...) İnsan bu kadar değişebilir.
 PROFESÖR Neysem oyum halbuki.
 DOÇENT Politikada sen ben olmaz. Biz ve onlar vardır sadece. Siz bir partinin adamısınız, o partinin malı, kuklası.
 PROFESÖR Peki ya şahsiyetimi ne yapıyorsun?
 DOÇENT Onu da er geç parti şahsiyetinin tavasından eritecekler.(s. 55)

Profesör, savunduğu ve inandığı doğrular doğrultusunda oluşan kişiliğiyle politika sahnesinde yer almaya çalışırken bunun mümkün olamayacağı Doçent tarafından hatırlatılır. Nitekim haksızlığa karşı tek başına direndiği için halkın desteğini alan Profesörden şimdi parti disiplinine ve kararlarına uyması beklenmektedir.

Burada Profesör “ben” ve “biz” olma konusunda bir çatışma yaşanır.

Profesör, Doçentin aksine oyunu, kendisini içinde bulunduğu yeni değerler bağlamında kuralınca oynaması gerektiğini anlamaktadır. Genel Sekreter, ona oyunun kurallarını öğretmeye çalışır, bu oyunda yer alabilmesi, varolabilmesi için yapması gerekenleri anlatır.

GÜNÜN ADAMI ÜZERİNE GÖSTERGEBİLİMSEL BİR İNCELEME

G. SEKRETER :Genel başkan geçen gün verdiği demece biraz sinirlenmiş. Bir alışamadın gitti parti disiplinine. Kol kırılır yen içinde, 280'e karşı 281'le tehlikeli bir çoğunluğa dayanıyoruz zaten. İhtiyatlı olmak gerek biraz.

PROFESÖR: Biz iktidara Anayasaya ve insan haklarına aykırı bir vergiyi önleyerek geçmedik mi?

G.SEKRETER: Evet.

PROFESÖR: Şimdi nasıl olur da Anayasaya ve insan haklarına aykırı aynı çeşit bir vergiyi ihdas etmeye kalkarız?

G. SEKRETER: Bırak bu mantığı be hoca. (Omzunu tutar ağabeyce, bir öğüt havası içinde.) Politika hep karşı partiye bakacaksın o ne diyor. Verginin aleyhinde. Sen lehinde olacaksın. Lehinde mi, sen derhal aksini savunacaksın. Mesele bu. Yok vaktiyle şöyle demişiz yok böyle demişiz. Geç bunları bir kalem. (s.49-50) (...)

G. SEKRETER: Yanılmıyorsam bu adamın kardeşi senden bir idare üyeliği istemişti. Aç kurtların önüne arada bir kemik atacaksın. Verseydin şimdi böyle kudurmazdı.

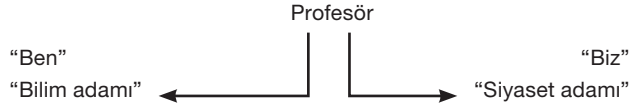
PROFESÖR: İyi ama sonu gelir mi? Onu yalar başka isterler.

G. SEKRETER: Bir daha atarsın, kasap dükkanı elimizde değil mi? (s.50)

Burada Profesörün içinde bulunduğu durum bir başka boyut daha kazanıyor.

Profesör, bilim adamı kimliğinden gelen özellikleri siyaset adamı olarak sürdürememektedir.

Anlambirim 3

Profesör partinin teklifini kabul ederek, bir bakıma karısının, kayınpederinin ve genel sekreterinin (yani gönderenlerin) etkisiyle siyasete atılmıştır ve değer nesne “iktidar” ve “güç”e kavuşmuştur. Artık “gönderenlerin” beklediği gibi siyasette varolabilmek, iktidarı elde tutabilmek için “ne yapmak” gerektiğini “bilmek” gerekir. Profesör siyaset dünyasında varolabilmek için belli özelliklere sahip olmalıdır, değilse de bunları “edinmek istemeli, edinmeyi bilmeli ve edinebilmelidir.” Oysa Profesör bu özelliklere sahip değildir, nasıl davranılması gerektiğini “bilmemektedir” ve öğrenmeyi de “kabul etmemektedir.” Dolayısıyla, “gönderenler”in istediği kararı vererek eyletim aşamasına giren Profesör, oyunu oynamak için gerekli özellikleri edinemeyince edinç aşamasında kalmış ve edim aşamasına geçememiştir. Edim aşamasını tamamlaması halinde yaptırım aşamasında verilecek ödül, edinç aşamasını geçemediği için ceza olarak karşısına çıkacaktır.

ÜÇÜNCÜ KESİT:

3. PERDE:

Bu kesit, bir dağ otelinin odasında geçer. Profesör, genel başkanın isteğiyle kararlaştırılandan bir hafta önce tetkik seyahatine çıkar, yanına Katibeyi de alır. Katibe anlatı düzeyinde özne olarak belirtilebilirken (Ö8) söylem düzeyinde o da Profesörden menfaat sağlamayı amaçlayan biridir.

Profesör ve Katibe, araçları bozulunca şehir dışında bir otele yerleşirler. Oyunda “ara uzam”olarak değerlendirebileceğimiz bu otel odasında geçen ve siyaset dünyasında çıkar merkezli ilişkiler çerçevesinde gelişen aşk ilişkilerinin sergilendiği, Profesörün katibesi tarafından tuzağa düşürülmeye çalışıldığı bu kesitte, Profesör yine olanlara karşı koymayı “istemekte” ama nasıl yapacağını “bilmemekte”dir. Katibe ise Profesörü baştan çıkararak “istemekte” ve bunu nasıl yapacağını “bilmektedir”. Bunun

sonucunda Katibe istediğini elde eder ve Profesörle birlikte olur, Profesör ise gerekli eylem kipliklerine sahip olmadığı için Katibenin oyunlarına kanmış, doğruluk ve dürüstlüğünü koruyamamış ve “elde edilmiştir.”

DÖRDÜNCÜ KESİT:

4. PERDE:

Son perdede olay ikinci perdede olduğu gibi Profesörün makamında geçer. Bu kesitte Profesör arkasından çevrilen tüm oyunlarla yüz yüze gelir. Kayınpederi ve kayınbiraderinin düzenlediği yolsuzlukları, oğlunun örtbas edilen trafik kazasını, katibesinin kendisinden çocuk beklediğini ve partinin kabineyi zor durumdan kurtarmak için kendisini kurban seçtiğini öğrenir. Partisi tarafından onur kırıcı bir konuma itilecektir.

İlk olarak kayınpederi ve kayınbiraderinin haksız kazanç elde ettiklerini öğrenir. Makama gelen bir Adam (Ö9), tüm engellemelere rağmen Profesörle görüşmeyi başarıp başına gelenleri anlatır. Bu kişinin nezaretin açtığı ihaleye katılması, kendilerinden fazla fiyat kıracağı duyulduğu için Kayınpeder ve Kayınbirader tarafından binbir oyun ve sahtekarlıkla engellenmiştir. Bu oyunların içinde kimsenin namusuyla çalışarak barınması mümkün değildir. İnsan bu durumda ya kişiliğini eritecek, ya da kendisini kaybedip delirme aşamasına gelecektir. Adamın yaşadığı tam da budur.

ADAM (...) Sen benlen alay mı ediyorsun nazır bey. (Değişerek) Et ya et. Herkes alay ediyor zaten, Deliden beter oldum çıktım. (Dişlerini gösterip acı acı gülererek) Deli ya! (Korkunç bir kahkaha atar, ellerini nazıra uzatır gibi yapar.) Korkma boğazına sarılmam (Birden aşırı derecede ciddileşerek) Ben böyle olacak adam mıydım? Çok yazık oldu bana çooooook ama çook. (Yüzü kıpkırmızı olmuştur. Parmaklarını yakasının arasına sokup gevşetir.) (s. 69)

Genel Sekreter de Profesörden parti ve kabineyi müşkül durumdan kurtarmak için kendisini feda etmesini istemesi ve direnmesi durumunda katibesıyla olan ilişkisinin herkese duyurulacağını söylemesi üzerine Profesör adeta delirecektir: “PROFESÖR--Hayır deli değilim, (Dişlerini gösterip acı acı güler.) Deli değilim daha. (Acı bir kahkaha atar.) Korkma boğazına sarılmam, korkma.” (s. 81)

Genel Sekreter, parti disiplinine uymayan ve doğrularını savunmak adına partisiyle ters düşen Profesörü bir defa daha kendilerine avantaj sağlayacak şekilde kullanmıştır. Profesör ise hâlâ şahsiyetini korumanın yollarını aramaktadır:

PROFESÖR Ya şahsi şerefim?

G. SEKRETER Politikada şahsi şeref olmaz. Tanrı partiye zeval vermesin. (s. 78)

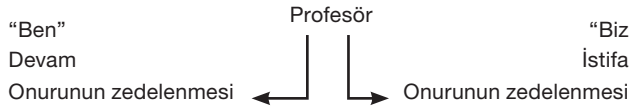
PROFESÖR Peki ama nedir büyük suçum? Size inanıp adaylığı kabul etmem mi?

G. SEKRETER Hayır. Parti disiplinini hiçe sayman. Bildiğini okuman.

PROFESÖR Kuvvetim buradan gelmiyor mu idi?

G.SEKRETER Senin kuvvetin partinin zaafı oldu. (s. 84)

Bu noktadan sonra dördüncü kesitin birinci kesit ile aynı yapı doğrultusunda geliştiğini görüyoruz. Genel Sekreterin baskısıyla Profesör yine bir seçimle karşı karşıyadır.

Profesör, istifa etmeyi kabul etse de etmese de politikanın yanında kişiliğini eritmiş olacak, kendi “bilim adamı” doğruları ve şahsiyeti zarar görecektir. Bütün bunların yanında Profesörden hemen bir karar vermesi istenir. Zaman, yine daralmaktadır.

G.SEKRETER (...) Saat yediye kadar mühlet. Genel başkan cevap bekliyor. Düşün taşın. Bana cevabını bildirirsin. (1.perde, s. 36)

GÜNÜN ADAMI ÜZERİNE GÖSTERGEBİLİMSEL BİR İNCELEME

G.SEKRETER (...) Saat yediye kadar mühlet. Genel başkan cevap bekliyor. Düşün taşın. Bana cevabını bildirirsin.(4. perde, s. 86)

Bu sırada parti il idare kurulu üyeleri gelip, ezberlemiş gibi sözlerle konuşarak “parti menfaatini kişisel çıkarların üzerinde tutması” gerektiğini hatırlatırlar (s. 86). Profesör eline geçen her şeyi arkalarından fırlatmaya başlar ve duvardaki genel başkanın portresi kırılır. Bu, profesörün, politikanın tüm “doğrularını” ve “gerçeklerini” apaçık görüşünün ve onun siyasetçi kimliğinin yok oluşunun bir simgesi sayılabilir.

Profesör bir buhranın içinde tabancasına davranır, intihar edecektir fakat tabancasının şarjörünün boşaltıldığını görür. Siyaset, kendi bilgi ve istekleri dışında insanların ölmesine bile izin vermemektedir.

2. *Altkesit:* Birinci kesitte olduğu gibi ışıklar bir an kararıp aydınlanır, artık sahne ilk kesitteki sahnedir. Anlarınız ki ikinci, üçüncü ve dördüncü kesit gerçek değil, partiye katılma teklifi alan Profesörün düşünmek için istediği süre zarfında gördüğü bir “kabus”tur sadece. Bu kabusun etkisiyle Profesör teklifi reddeder. Böylece “günün adamı” olmaktan çıkar. Profesörün bu kararıyla ailesi büyük hayal kırıklığına uğrarken tek sevinen Doçent olur. “DOÇENT- Sizden bu beklenirdi hocam. Tebrik ederim.” (s. 88) (...) (Portreye huşu ile bakarak) O bile gülümsüyor bu büyük kararınızdan.” (s. 89)

Fakat oyunun sonunda odada yalnız kalan Doçent telefonla iktidar partisi yetkililerini arayarak profesörü muhalefet partisine katılmaktan vazgeçirdiğini bildirir. “DOÇENT- (...) Alo. İktidar partisi mi? Profesörü muhalif parti adaylığından vazgeçirdim. (...) Artık bu ilden bir korkunuz kalmamasın. (...) Komisyonumu hemen bu akşam isterim. Evvelce anlaştığımız fiyat üzerinden tabii. Hayır çek olmasın. Peşin para. Estağfurullah. Hay hay! İyi şanslar.” (s. 90)

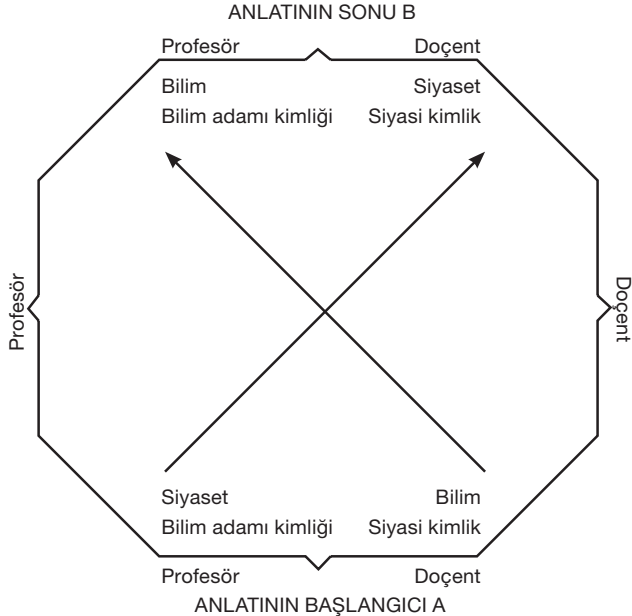
Oyunun son sahnesinde Doçent odadan çıkarken Profesörün hocasının portresine çarpar ve portre kırılır.

Doçent, oyun boyunca “gerçek” kimliğini saklamakta, “kötü kişi” yerine “iyi kişi” olarak görünmektedir. Ancak asıl kişiliğini sakladığı ölçüde, “kandırma edimini” sürdürdüğü müddetçe tasarısını gerçekleştirebilecektir.

Böylece tüm oyunun temel yapısında yer alan çatışma öğelerinin temel boyutları da ortaya çıkmış oluyor. Profesör ve Doçent, oyunun iki düzleminde de karşıt konumda yer alıyorlar:

	<i>Profesör</i>	<i>Doçent</i>
<i>Düş düzlemi</i>	Siyaset adamı kimliği	Bilim adamı kimliği
<i>Gerçeklik düzlemi</i>	Bilim adamı kimliği	Siyaset adamı kimliği

Bu karşıtlığı ve oyun içinde Profesör ve Doçentin geçirdiği değişimi göstergebilimsel dörtgen ile şöyle ifade edebiliriz:

GÜNÜN ADAMI ÜZERİNE GÖSTERGEBİLİMSEL BİR İNCELEME

Anlatının başında siyaset ve bilim adamlığı arasında bocalayan Profesörün karşısında, onun siyasete girmesine şiddetle karşı çıkan Doçentin bilim adamı değerlerini savunmada sergilediği kesin ve tavizsiz tavrını görüyorduk. Anlatının ortasında, Profesörün düş dünyasında gelişen olaylarda da Doçent tavrını sürdürüyor, Profesörün makam tekliflerini geri çeviriyordu. Anlatının sonunda ise, Profesör düş düzleminde de olsa siyasete atılması halinde başına gelecekleri görüp teklifi reddederek yeniden bilim adamı kimliğine büründüğünde, Doçentin sevincinin bilim adına değil, Profesörü siyasete girmekten caydırması halinde iktidar partisinden alacağı komisyon adına, yani tam da siyaset adına olduğu ortaya çıkar. Dolayısıyla anlatının başında bilim adamı kimliğiyle gördüğümüz, bilim adamı değerleriyle bir “birliktelik” içinde olan durum sözcüsü Doçent de anlatının sonunda bir değişim geçirmiş olarak, bilim adamı değerlerinden “ayrılarak” bir siyasetçi kimliğiyle karşımıza çıkar.

Günün Adamı’nda kişiler, oyunun temel anlamına uygun bir durum ve ilişki yapısı içinde yer alırlar. Oyunun yapısındaki çatışma, temelde, sistemi yürütenler ve sistemden faydalananlar ile sistemde varolamayan Profesörün yaşadığı çatışmadır.

Anlambirim 4:

Sistemi yürütenler	Sistemi yürütenler	Doçent
Sistemden yararlananlar	Kadın, Oğul, Katibe	Kayınpeder, Kayınbirader
Sistemde yok olanlar	Profesör	

Günün Adamı, Haldun Taner’in benzetmeci türde yazdığı bir oyundur. Olayların ve kişilerin, seyirciyi bir sorun üzerinde düşünmeye zorlama amacıyla araç olarak kullanıldığı bir düşünce güldürüsüdür. Oyunda, işleyiş biçimini bilmediği politika ortamında sıkıntılar yaşayan Profesöre seyircinin yakınlık duyması sağlanmaya çalışılmıştır. İlk perdede Profesörün yapacağı seçim konusunda “merak” uyandırılırken, ikinci, üçüncü ve dördüncü perdelerde yapılan seçimin getirdiği sonuçlar eleştirel bir dille yansıtılmıştır. Profesör son perdede acı sona yaklaştırılırken,

olayların düşürünü olduğu ortaya çıkartılarak mutlu sona ulaşılır. Seyirci “birikim” aşamasından “boşalma” aşamasına geçirilir. Fakat oyunun sonunda seyirciyi oyun boyunca yanına çekmiş olan Doçentin gerçek yüzünün ortaya çıkması ve bunun getirdiği beklenmedik son da seyircide yeni bir birikim oluşturur. Seyirci eğlendirici bir yolla uyarılmış, böylece toplum kendi içinde bir eleştiri ve hesaplaşma sürecine itilmiştir.

Kaynakça

Barthes, Roland. Göstergebilim İlkeleri. (çev. Mehmet Rifat, Sema Rifat). İstanbul: Sözce Yayınları, 1986.

Eco, Umberto. Alımlama Göstergebilimi. İstanbul: Düzlem Yayınları, 1991.

Rifat, Mehmet. Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları. İstanbul: Yazko İnceleme, 1983.

..... *Genel Göstergebilim Sorunları/Kuram ve Uygulama. İstanbul: Sözce Yayınları, 1986.*

Taner, Haldun. Günün Adamı / Dışardakiler. Bilgi Yayınları. Ankara: Bilgi Yayınları, 1990.

Yüksel, Ayşegül. Haldun Taner Tiyatrosu. Ankara: Bilgi Yayınları, 1986.